

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI

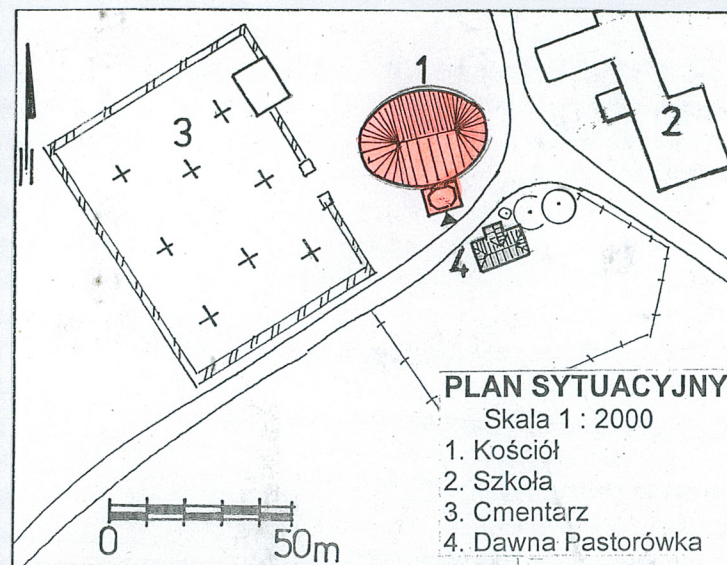
2. Czas powstania

1796-97, 1872 r.

3. Miejscowość

ŻELISZÓW

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

Żeliszów, 59-700 Bolesławiec

nr dz. 374

5. Przynależność administracyjna

województwo: dolnośląskie
pow. Bolesławiec, gmina: Bolesławiec

6. Poprzednie nazwy miejscowości
Giersdorf

7. Przynależność administracyjna 01.01.1999 r.

województwo: jeleniogórskie
gmina: bolesławiec

8. Właściciel i jego adres

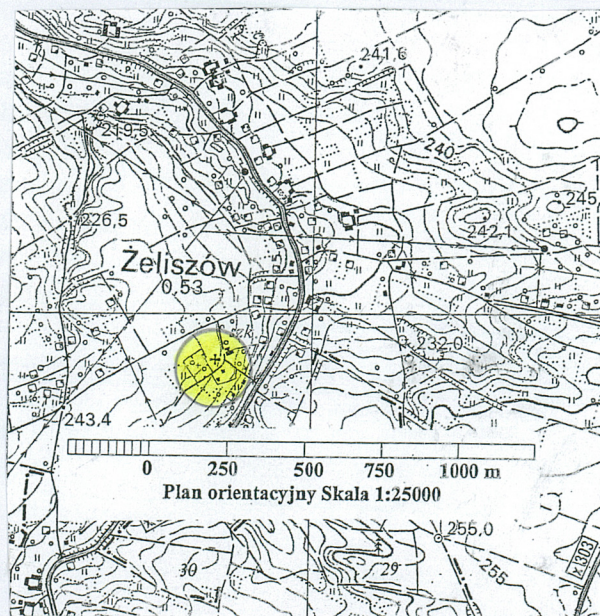
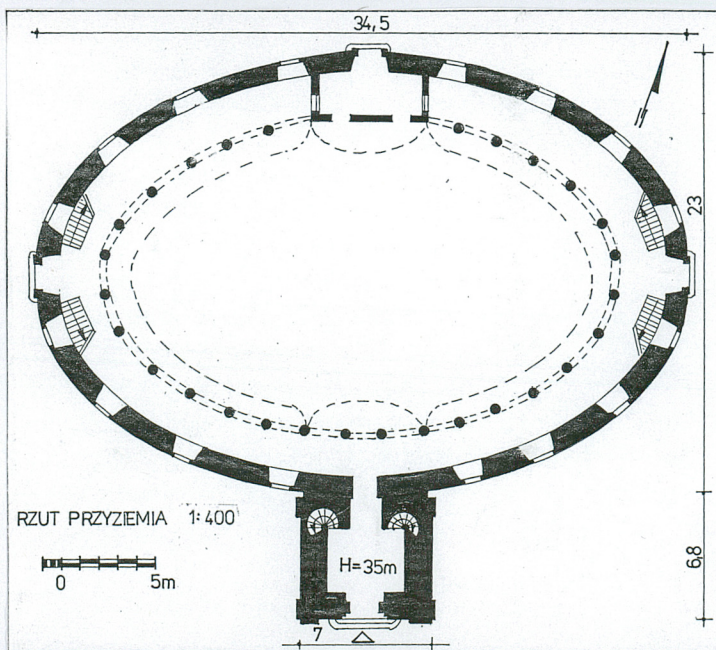
Gmina Bolesławiec, ul. Teatralna 1
59-700 Bolesławiec

9. Użytkownik i jego adres

nieużytkowany

10. Rejestr zabytków

nr 669/A/05 data 12.12.2005

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Początki Żeliszowa sięgają XI w. i związane są z zamkiem rycerskim, rozbudowanym w XIII w., a zniszczonym w XIV w. Wieś lokowana była przed 1300 r. Żelizów wchodził w skład dóbr von Lestów z pobliskiej Skąły, którzy posiadali te tereny w XVI i na pocz. XVII w. W okresie tym istniał już kościół katolicki, w okresie reformacji przejęty przez ewangelików. W 1654 r. został on zwrócony katolikom. W 1668 r. właścicielem Żeliszowa był Maximilian von Schellendorf. W XVIII w. wieś należała do hr. von Redera. Po przejęciu Śląska przez Prusy we wsi powstała szkoła ewangelicka, a po 1741 r. wybudowano pierwszy dom modlitwy (Bethaus). Zgodę na budowę świątyni gmina otrzymała jako jedna z pierwszych na Dolnym Śląsku. Do 1778 r. nabożeństwa odprawiał pastor z Włodzic Wielkich. W l. 1796-1797 wzniesiony został nowy kościół ewangelicki z pastorówką, w miejscu poprzedniego, który został rozebrany. Projekt świątyni przypisywany jest K.G.Langhansowi. W 1818 r. wzniesiono nowy budynek szkoły ewangelickiej. Od 1822 r. gminą kieruje pastor Kosog, który namalował dla kościoła obraz ołtarzowy. W 1872 r. została zaprojektowana przez bolesławieckiego architekta Piotra Gansela, a w l. 1873-1877 dobudowana do kościoła wieża. W tym okresie wieś należała do ks. von Hochenzollern-Hechingen. W l. 30. XX w. parafia żeliszowska została przyłączona do parafii w Starych Jaroszewicach. W okresie międzywojennym w obiekcie prowadzono remonty, m.in. w roku 1927 przeprowadzono remont dachu. Po 1945 r. kościół przestał być użytkowany, wyposażenie uległo zniszczeniu lub zostało rozkradzione.

Korpus kościoła zbudowany w stylu klasycystycznym, wieża jest neogotycka.

13. Opis (sytuacja, konstrukcja i materiał, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA: Żelizów położony jest w zach. części Pogórza Bolesławieckiego. Średniej wielkości wieś granicząca od pn. ze Starymi Jaroszewicami. Przez wieś prowadzi lokalna droga z Chmielna do Bolesławca. Luźna zabudowa ciągnie się na odcinku ok. 3,8 km. Kościół usytuowany jest w środkowej części wsi, po zach. stronie od głównej drogi. Po stronie pd. i wsch. przebiega lokalna asfaltowa droga, po stronie wsch. znajduje się szkoła, po zach. dawny cmentarz ewangelicki, otoczony kamiennym murem z głównym wejściem od strony kościoła. Po stronie pd. znajduje się dom mieszkalny, dawna pastorówka.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA:

Ściany: ściany korpusu murowane z kamienia i cegły na zaprawie wapiennej, tynkowane obustronnie, od wewnątrz tynkiem wapiennym, od zewnątrz cementowo-wapiennym. Detal architektoniczny wykonany w piaskowcu. Ściany wieży murowane z regularnych bloków kamiennych (piaskowiec) na zaprawie wapiennej, tynkowane od wewnątrz.

Sklepienia i stropy: nad korpusem sklepienie kopulaste, na drewnianej konstrukcji, tynkowane tynkiem wapiennym. W wydzielonym pomieszczeniu korpusu i wieży stropy drewniane, z podsufitką z desek, tynkowane.

Wieżba dachowa: niedostępna

Pokrycie dachowe: nad korpusem dachówka ceramiczna karpiówka; wieża jest niedostępna.

Posadzki i podłogi: posadzka kamienna; na emporach i górnych kondygnacjach wieży podłogi drewniane.

Schody: prowadzące na emporę drewniane, jednobiegowe, policzkowe z balustradą. W wieży schody kamienne, kręte.

OTWORY: okienne: w korpusie, w dolnej kondygnacji okna zamknięte łukiem pełnym, wyżej zamknięte prosto. Nad wejściami okna okrągłe. Obramienia otworów okiennych wykonane w piaskowcu, profilowane. Otwory dolnej kondygnacji są zamurowane, w górnej zachowane fragmenty drewnianej stolarki. W wieży otwory okienne zamknięte są łukiem, obramienia w postaci profilowanych, skierowanych na zewnątrz gzymsów. Nad wejściem rozeta, forma obramienia jw.

Drzwiowe: w korpusie otwory drzwiowe zamknięte są prosto; obramienia wykonane w piaskowcu, opaski profilowane. Nad każdym wejściem profilowany, odcinkowy gzyms. We wnętrzu wejścia także zamknięte prosto, obramienia tynkowane. W wieży wejście w postaci uskokowego portalu, zamknięte jest łukiem pełnym, obramienie kamienne. Otwory drzwiowe są zamurowane.

RZUT: na planie elipsy z osią podłużną na kierunku wsch.-zach. Wnętrze jednoprzestrzenne, z emporami. Po stronie pn. wydzielone jest pomieszczenie na planie kwadratu. Po stronie pd. dostawiona jest wieża na rzucie kwadratu z dwiema wewnętrznymi klatkami schodowymi.

BRYŁA: bryła w kształcie walca opisanego na elipsie; korpus posadowiony na cokole, półtorakondygnacyjny, kryty dachem namiotowym z kalenicą. Po stronie pd. znajduje się trzykondygnacyjna wieża o zwężających się lekko kondygnacjach; dwie dolne kondygnacje są czworoboczne ujęte w narożach dwuuskokowymi przyporami, najwyższa jest ośmioboczna, wieża jest prosto zamknięta.

ELEWACJE: dwukondygnacyjna, na cokole, zamknięta profilowanym gzymsiem, dwudziestoosiowa. Na obu osiach elipsy znajdują się wejścia; po stronie pd. dostawiona jest wieża z własnym wejściem.

14. Kubatura 5942 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 302 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne kościół ewangelicki	17. Użytkowanie obecne nieużytkowany
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Brak wykazu prac remontowych.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan zachowania zły. Mury zawilgocone, tynki spękałe z ubytkami. Pęknięcia widoczne są również na ścianach. Brak stolarki okiennej i drzwiowej w dolnej kondygnacji, otwory są zamurowane, na górnej kondygnacji stolarka w postaci szczątkowej. Podłoga kamienna i drewniane podłogi na emporach są pozrywane, wewnątrz zdewastowane. Schody na wieży są uszkodzone uniemożliwiając wejście na jej szczyt. Pokrycie dachu jest nieszczelne, więźba zawilgocona. Instalacje zniszczone.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Remont zabezpieczający i w dalszej kolejności kapitalny. Należy znaleźć nową funkcję dla kościoła pozwalającą na jego ponowne użytkowanie i utrzymanie.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Śląski Konsystorz Ewangelicki, sygn. III/6289, sygn. III/6295, III/6296; Archiwum Państwowe we Wrocławiu

24. Uwagi różne

25. Opracował:

tekst.....mgr Wojciech Ulanecki, wrzesień 2004 r.

plany i rysunki.....jw.

zdjęcia fotogr.jw.

miejsce przechowywania negatywów..... u autora

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

22. Bibliografia

F.B.Wernher, *Perspectivische Vorstellung derer von St.Königl. Maytt. in Preussen dem Land Schlesien allergnädigst conceclirten Bethäuser.*, T. III, 1750

Zimmermann F. *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Brieg 1786 r.

J.G.Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Übersicht aller Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien*, Breslau 1830

J.G.Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Übersicht aller Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien*, Breslau 1845

Hultsch G., *Schlesische Dorf- und Stadtkirchen*, Lübeck 1977

Olczak M., Abramowicz Z., *Przewodnik historyczny po gminie Bolesławiec*, Warszawa 1997 r.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

załącznik nr 1 – c.d. opisu, zdjęcia

załącznik nr 2 i 3 - zdjęcia, rzut, ikonografia

1. Miejscowość: ŻELISZÓW	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ EWANGELICKI	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) c.d. opisu, zdjęcia
2. Gmina: BOLESŁAWIEC		
3. Powiat: BOLESŁAWIECKI		
4. Województwo: DOLNOŚLĄSKIE		

ELEWACJE c.d.: Wieża – elewacje trzykondygnacyjne, jednoosiowe, na cokole. Dolna kondygnacja z wejściem po stronie pd., nad nim okulus. Naroża wieży są oszkarpowane. Kondygnacje zamyka profilowany gzyms. Na 2. kondygnacji pojedyncze okna na każdej stronie. Kondygnacja zamknięta gzymsem, na którym znajduje się żelazna barierka. 3. kondygnacja węższa, wieloboczna. Naroża ujęte są lizenami, na każdym boku pojedyncze okno, nad nim odcinkowym gzymsem. Elewacje zamyka fryz arkadkowy i mocno wysunięty profilowany gzyms wsparty na kroksztynach.

WNĘTRZE: jednoprzestrzenne, nakryte sklepieniem kopulastym na elipsie, we wnętrzu dwie kondygnacje empor wspartych na kolumnach, rozdzielonych arkadami. Ostatni rząd kolumn wspiera belkowanie z profilowanym gzymsem wieńczącym opasującym całe wnętrze. Po stronie zach. nad górną emporą jest nisza zamknięta konchą. Po stronie pn. pomieszczenie z dwoma wejściami.

WYPOSAŻENIE i WYSTRÓJ: zachowane fragmenty polichromii na emporach, podłuczach i sklepieniu.

INSTALACJE: brak.

1. Widok od strony wsch.

2. Widok od strony pd.-zach.

3. Widok od strony zach.

4. Zwieńczenie wieży

5. Wejście w korpusie kościoła.

6. Wejście w wieżę

7. Wejście we wnętrzu kościoła.

1. Miejscowość: ŻELISZÓW
2. Gmina: BOLESŁAWIEC
3. Powiat: BOLESŁAWIECKI
4. Województwo: DOLNOŚLĄSKIE

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ EWANGELICKI

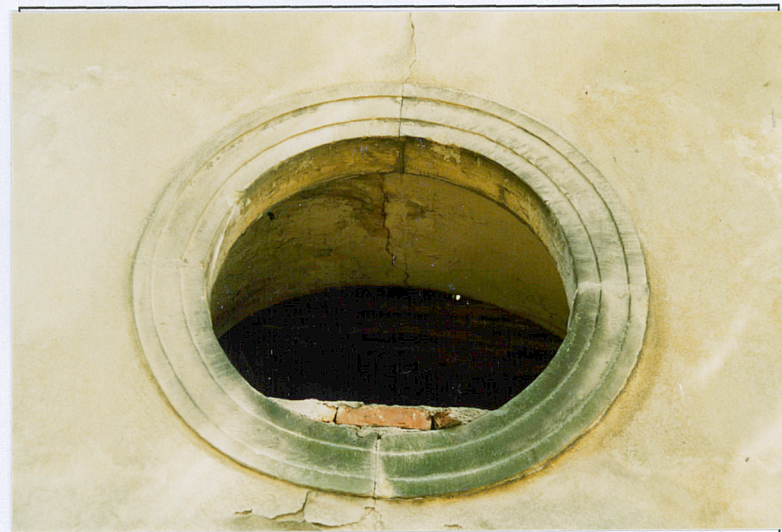
5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
zdjęcia

8. Okno korpusu.

9. Okno korpusu.

10. Okno nad wejściem w korpusie.

11. Wnętrze, widok w kierunku wsch.

12. Widok w kierunku pn. z pomieszczeniem bocznym.

13. Kolumny empory, dolna kondygnacja.

14. Wnętrze, widok w kierunku zach.

15. Wnętrze, empory najwyższa kondygnacja.

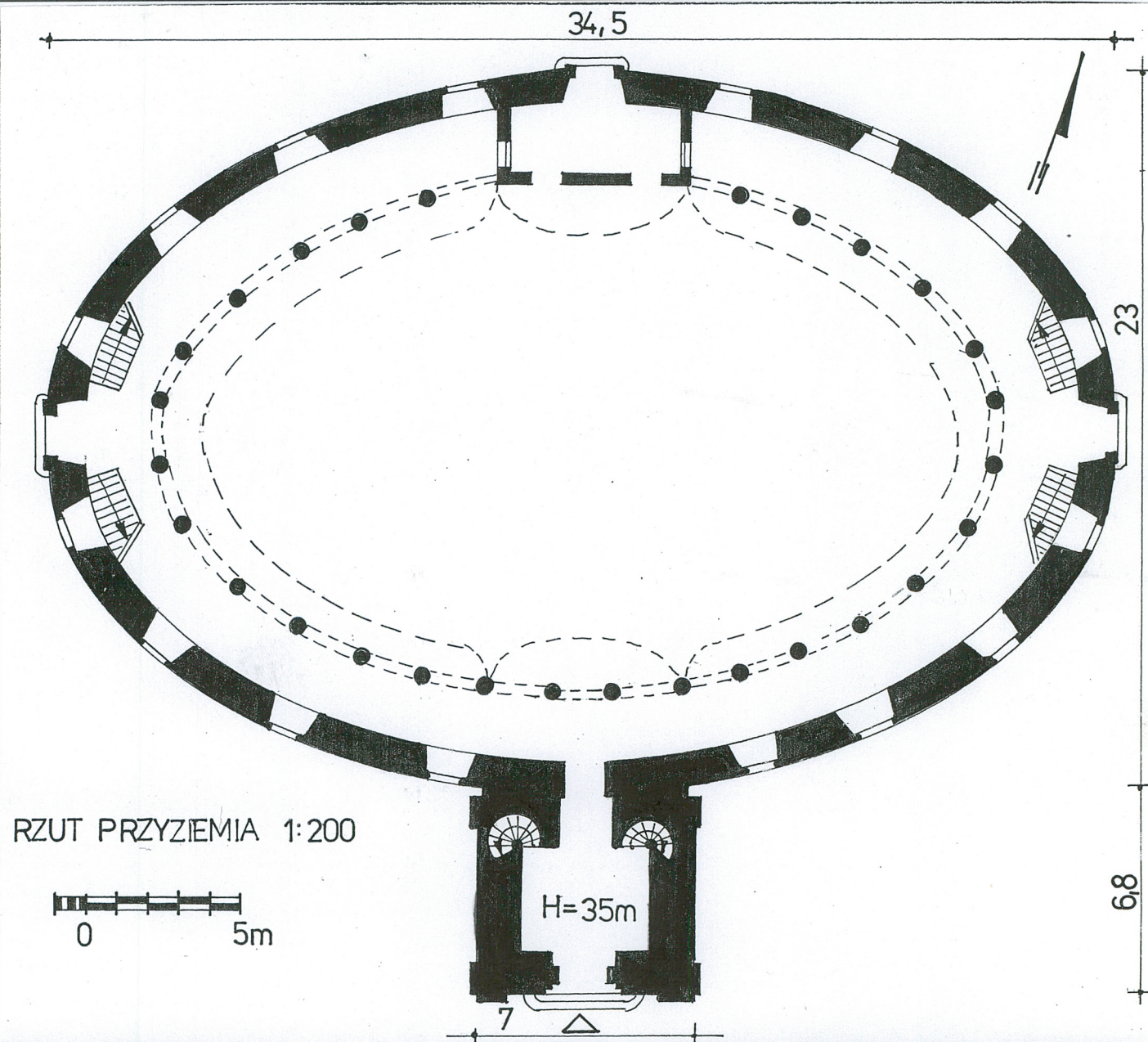
WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ZAŁĄCZNIK NR 3

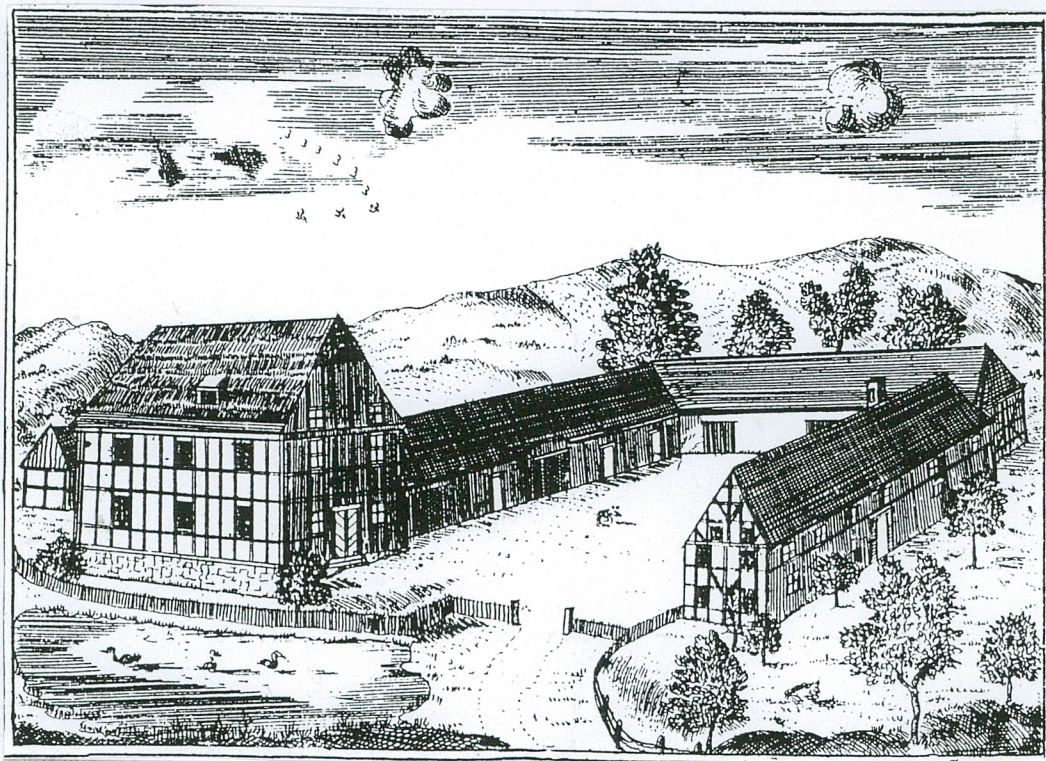
1. Miejscowość: ŻELISZÓW
2. Gmina: BOLESŁAWIEC
3. Powiat: BOLESŁAWIECKI
4. Województwo: DOLNOŚLĄSKIE

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ EWANGELICKI

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
rzut

Wkładkę założył: Wojciech Ulanecki, wrzesień 2004 r.
Miejsce przechowywania negatywów: u autora

Dom modlitwy tzw. Bethaus, poł. XVIII w.